

Die Apologetiek van C S Lewis: 'n Gereformeerd-Teologiese besinning¹ - Deel 2

G v W Brand

ABSTRACT

The apologetics of C S Lewis: a Reformed theological reflection - part 2

In this, the second part of a two part study, in which the validity of C S Lewis's apologetics is evaluated from a Reformed perspective, the author explains the apologetic approach of C S Lewis, by examining his writings on the topic, in order to demonstrate the legitimacy of Lewis's approach in terms of prerequisites delineated in the first part of the study. He then goes on to illustrate this contention in more detail, by referring to specific apologetic arguments of Lewis: the theistic arguments from morality, rationality and joy, and the Christological "aut Deus aut malus homo"-argument.

In 'n vorige artikel² het ek - op 'n prinsipiële vlak - die legitimitieit van die apologetiek as teologiese onderneming vanuit 'n Gereformeerde perspektief onder oë geneem en probeer aantoon dat die apologetiek as sodanig wel legitiem kan wees, mits dit aan bepaalde voorwaardes voldoen. Hierdie voorwaardes is die volgende:

- (a) Die apologetiek mag nooit die basis van die Dogmatiek vorm nie;
- (b) die soewereine, objektiewe openbaring van God van buite af moet 'n strukturelement van enige apologetiese argument wees;
- (c) die inhoud van die Woord van God moet absoluut bepalend wees vir die onderwerpe (subject matter) waarmee die apologetiek hom besig hou;
- (d) die apologetiek moet aan die vereistes, wat vanuit die kontemporêre wetenskapsfilosofie en epistemologie gestel word, voldoen.

Ek het ook 'n model vir die apologetiek, wat aan hierdie voorwaardes voldoen, voorgestel.

In hierdie artikel word die aandag nou pertinent op die werk van C S Lewis gevestig, met die oog daarop om aan te toon dat sy apologetiese werkswyse inderdaad in terme van die voorgestelde model verstaan kan

word en dus aan die teologiese en filosofies-epistemologiese voorwaardes vir 'n legitieme Gereformeerde apologetiek voldoen.

3.1 C S Lewis se apologetiek as legitieme teologiese onderneming³

As 'n mens Lewis se werke nagaan vir uitsprake wat te doen het met die apologetiek, is daar sommige van hierdie uitsprake wat, met die eerste oogopslag, die indruk mag skep dat sy apologetiek niks anders is - of wil wees - as 'n *theologia naturalis* nie. In *Mere Christianity*⁴ praat hy byvoorbeeld van geloof as iets wat gebaseer is op "evidence" en gebruik hy selfs die uitdrukking "Faith based on reason"⁵. Volharding in die geloof beskou hy dan ook nie as die vermoë om te bly glo teen getuienis in nie, maar eerder die "vermoë" om vas te hou aan dit wat jou rede as waar bevind het, ongeag wat jou emosies jou op 'n bepaalde stadium wil laat glo⁶. Dieselfde gedagte stel hy nog baie sterker in sy essay *Religion: Reality or substitute?*⁷, waarin hy "faith" en "reason" byna as uitruilbare terme gebruik⁸.

Hierdie soort uitsprake het inderdaad al tot baie misverstand aanleiding gegee - ook tot kritiek teen C S Lewis wat voorkom kon gewees het. Beversluis⁹ - en baie ander kommentatore - beroep hulle graag in dié verband op C S Lewis se uitdagende woorde in *Mere Christianity*¹⁰:

I am not asking anyone to accept Christianity if his best reasoning tells him that the weight of the evidence is against it.

'n Mens moet hierdie "uitdaging" van Lewis egter versigtig lees. Die woord "accept" is van besondere belang. Lewis wil ongelowiges op 'n rasonale wyse oortuig om die Christelike geloof te aanvaar, nie om vanuit beskikbare gegewens te konkludeer tot iets wat dan die Christelike geloof genoem word nie. Dit wat aanvaar moet word, is alleen bekend omdat dit as 'n openbaring aangekondig is. Weliswaar moedig Lewis sy luisteraars aan om hierdie aangekondigde boodskap, wat pretendeer om 'n bo-natuurlike openbaring te wees, aan hulle rede te toets, maar hierdie toetsing sou tog nooit moontlik gewees het, as dit wat getoets word nie eers "ontvang" is nie. Wie kan immers glo as hulle nie gehoor het nie, en hoe sal hulle hoor as dit nie eers verkondig is nie (Rom 10:14)?

Die meeste uitsprake van C S Lewis laat dit dan ook duidelik blyk dat hy wel deeglik besef het dat die Christelike geloof nie - buite-om die openbaring - uitgeredeneer, uitgedink kan word nie:

*When you come to knowing God, the initiative lies on His side. If He does not show Himself, nothing you can do will enable you to find Him*¹¹.

Lewis doen soms selfs groot moeite om aan te toon dat sekere Christelike opvattinge nooit uit die skepping of die mens se ervaring afgelei kan word nie. Juis dit is 'n sterk aanduiding dat hierdie opvattinge 'n ander oorsprong het, naamlik bo-natuurlike openbaring:

*Christianity is not the conclusion of a philosophical debate on the origins of the universe. It is a catastrophic historical event... neither a logical, nor an illogical, inference from the facts of experience. It is either inexplicable illusion, or else revelation*¹².

Soos ek reeds genoem het, maak hy dan ook 'n besondere sterk saak daarvoor uit dat die Christelike geloof eenvoudig net nie die soort ding is wat 'n mens vanself sal kan uitdink nie. Dit is ingewikkeld, onverwags, eienaardig en soms onverstaanbaar: "It has the master touch - the rough, male taste of reality, not made by us, or, indeed, for us, but hitting us in the face"¹³. In dié verband vergelyk hy dit met nuwere ontwikkelinge in die natuurwetenskap, wat ook dikwels 'n ander prentjie van die werklikheid gee as wat ons sou verwag het:

*It is not transparent to the reason: we could not have invented it ourselves. It has not the suspicious a priori lucidity of Pantheism or of Newtonian physics. It has the seemingly arbitrary and idiosyncratic character which modern science is slowly teaching us to put up with in this wilful universe...*¹⁴.

En tog, as ons eenmaal hierdie eienaardige, onverwagse boodskap gehoor het - as ons eers die openbaring ontvang het - dan kan ons dit gerus maar aan ons rede, aan ons kennis en ervaring, toets. Dit is wat Lewis bedoel as hy sê dat geloof op die rede gebaseer kan wees, dat dit op "evidence" kan berus en so meer. Want - daarvan is hy oortuig - as ons eers ernstig oor die vreemde boodskap van die Christelike geloof gedink het, dan sal dit onverwags begin sin maak. Oor die Triniteitsleer sê Lewis byvoorbeeld:

*...it is something we could not have guessed and yet, once we have been told, one almost feels one ought to have been able to guess it because it fits in so well with all the things we know already*¹⁵.

Een van die treffendste beelde wat C S Lewis gebruik, is juis bedoel om hierdie punt te illustreer. Dit is dan ook 'n sentrale beeld om te onthou as 'n mens wil verstaan hoe C S Lewis se apologetiek werk. Hy vergelyk die inhoud van die Christelike geloof met "a missing piece of a manuscript":

Supposing you had before you a manuscript of some great... symphony or novel. There then comes to you a person, saying, 'Here is a new bit of the manuscript that I found; it is the central passage... The text is incomplete without it. The only thing you could do would be to put this new piece of the manuscript in that central

*position, and then see how it reacted on the whole of the rest of the work. If it constantly brought out new meanings for the whole of the rest of the work, if it made you notice things in the rest of the work which you had not noticed before, then... you would decide that it was authentic. On the other hand, if it failed to do that, then... you would reject it!*¹⁶.

'n Paar dinge word uit hierdie passasie duidelik: Vir C S Lewis is die soewereine, objektiewe openbaring van God “van buite af” ’n struktuur-element van sy apologetiek.

Die vermiste manuskripfragment is deur iemand gevind en toe gebring. Die inhoud daarvan was dus nie die resultaat van induktiewe of deduktiewe redenering vanuit die deel van die manuskrip wat reeds beskikbaar was nie. As iemand op so ’n manier probeer aantoon het wat die inhoud van die veronderstelde vermiste gedeelte behoort te gewees het, sou sy bevindinge ’n uiters lae epistemologiese status hê. Dit sou blote spekulاسie wees. Die geldigheid van die uiteindelijke konklusie dat die fragment outentiek is, berus dus volkome op die feit dat daardie fragment ontvang is: Die “geontvangdheid” van die fragment is ’n struktuurelement van daardie argument wat uiteindelik uitloop op die konklusie dat die fragment eg is.

Die onderwerp(e) waarmee die apologetiek hom besig hou, word, in die denke van C S Lewis, volledig bepaal deur die inhoud van God se Woord.

Hierdie stelling volg uit die vorige een. Dit sou immers absurd wees om oor ander fragmente - nog erger: veronderstelde, hipotetiese fragmente - se inhoud te redeneer as ’n mens wou vasstel of hierdie spesifieke fragment outentiek is al dan nie. Peter Kreeft¹⁷ sê tereg van C S Lewis: “The *content* of his philosophy is, in a word, ‘mere Christianity’, dit is - in C S Lewis se woorde: “the belief that has been common to nearly all Christians at all times...”¹⁸. Ons sou kon sê: die apostoliese geloof, of - nog duideliker gereformeerde - die Bybelse (veral Nuwe-Testamentiese)¹⁹ geloof - bepaal die onderwerpe waarmee C S Lewis hom in sy apologetiek besig hou. C S Lewis se apologetiek probeer nie om as basis vir die teologie te dien nie.

Die argument van die persoon wat oorweeg of die fragment outentiek is al dan nie, kan tog uiteraard nie materiaal - “data” - verskaf aan diegene wat die inhoud van daardie fragment sistematiseer en verduidelik nie. Die apologetiek, soos C S Lewis dit verstaan, bepaal dus nooit die inhoud van die teologie, of die dogma van die kerk, nie. Dit beoordeel dit slegs.

Om weer na die manuskrip-gelykenis te verwys: Dit sou besonder onlogies wees om die aanspraak op die outentisiteit van die fragment te probeer versterk deur aan die fragment te verander totdat dit lyk of dit inpas. Hierdie gelykenissie van Lewis illustreer seker die beste hoe filosofies-onhoudbaar dit is om op grond van eie insig en intuïsie die inhoud van die geloof so aan te pas dat dit meer geloofwaardig lyk. Die resultaat van so 'n aanpassing het - heel ironies - geen geloofwaardigheid nie.

Die resultate van die apologetiek wat C S Lewis probeer beoefen - as hy daarin slaag om die gewenste resultate te bereik - sal 'n sterk aanspraak op referensie, en dus 'n hoë epistemologiese status, hê. Dit is natuurlik so, alleen omdat bogenoemde drie stellings waar is. Dit wys net hoe innig die teologiese en filosofiese vereistes met mekaar verweef is. Slegs 'n apologetiek wat teologies legitiem is, is uiteindelik filosofies en epistemologies geloofwaardig.

In die lig van al hierdie punte kan ons nou sê dat daar een belangrike beperking ("constraint") is, wat - in C S Lewis se denke - vir die apologetiek geld: Dit moet altyd apologetiek oor iets wees - en daardie iets is die Christelike geloof: die openbaring, die inhoud van God se Woord, die uitsprake van die teologie.

Daar kan egter verskillende dinge oor hierdie saak gesê en aangetoon word. Dit kan byvoorbeeld deduktief geverifieer word: "If any message from the core of reality ever were to reach us, we should expect to find... [so and so] ...which we find..."²⁰.

Dit kan induktief beredeneer word as die beste verklarende hipotese vir bepaalde verskynsels: "The question is, I suppose, whether any hypothesis covers the facts so well as the Christian hypothesis"²¹. Die inhoud van die Christelike geloof kan natuurlik ook verdedig word²²: die inherente samehangendheid daarvan kan aangedui word, asook die wyse waarop dit oënskynlike kontradiksies en anomalieë in ons ervaring verklaar en oplos²³. Daar kan aangetoon word hoedat dit "inpas" by die res van die werklikheid, hoedat dit as't ware dieselfde trekke vertoon as die natuur, maar ook hoe dat dit jou bewus maak van sulke trekke waarvan jy nooit vroeër bewus was nie²⁴. Dit alles word versterk as daar aangetoon kan word dat die oorspronklike verkondigers van die openbaring onbewus was van 'n groot aantal van die toepassings wat die openbaring in latere situasies sou vind²⁵.

Daar kan dus baie dinge oor die Christelike geloof gesê word; daar kan baie mee gedoen word - solank dit altyd net oor die Christelike geloof, en niks anders nie, handel. Al hierdie dinge wat die apologetiek oor en met

die Christelike geloof kan doen, sou ons in die volgende frase van C S Lewis kon saamvat: "...apologetics... [means] ...to prove that religious sayings are true"²⁶. Wat die apologetiek probeer "bewys" of aantoon, stel C S Lewis ook elders, hierdie keer net in meer filosofies-analitiese taal:

*I claim that the positive historical statements made by Christianity have the power, elsewhere found chiefly in formal principles, of receiving, without intrinsic change, the increasing complexity of meaning which increasing knowledge puts into them*²⁷.

Dit is 'n sterk aanspraak. C S Lewis wil dit inderdaad waag om te probeer aantoon dat dit onredelik is om nie die Christelike geloof aan te neem, as jy eers ernstig daarvoor gedink het, nie: "No possible complexity which we can give to our picture of the universe can hide us from God: there is no copse, no forest, no jungle thick enough to provide cover"²⁸ (vgl Ps 139:7-12). Soos *Screwtape*, die senior duiwel, in *The Screwtape Letters*²⁹ desperaat aan sy jonger nefie skryf: "The trouble about argument is that it moves the whole struggle onto the Enemy's ground".

Ek meen dus dat C S Lewis se apologetiek inderdaad funksioneer op die patroon van die apologetiese model wat ek vroeër uiteengesit en verdedig het omdat dit 'n apologetiek is, wat nie - soos 'n *theologia naturalis* - pretendeer om die geopenbaarde evangelie te vervang nie. Dit bly deurgaans 'n apologetiek oor iets, naamlik die Christelike geloof. Soos ek aangetoon het, voldoen dit dan ook aan die voorwaardes vir 'n legitieme Gereformeerde apologetiek, wat ek in die eerste deel van hierdie studie³⁰ geïdentifiseer het. Hierdie konklusie wil ek nou aan verdere "toetsing" onderwerp deur kortliks op spesifieke apologetiese argumente van C S Lewis in te gaan.

3.2 Enkele argumente in die apologetiek van C S Lewis³¹

Die argumente van C S Lewis, wat hier ter sprake kom, is sy drie teïstiese argumente - vanuit moraliteit, rasionaliteit en "joy" (*Sehnsucht* of begeerte) - en sy belangrikste Christologiese argument: die sogenaamde *aut Deus aut malus homo-argument*.

Wat 'n mens dadelik van die drie teïstiese argumente opval, is dat dit korreleer met 'n kategorisering wat 'n sterk tradisie in die Westerse kulturele geskiedenis het: Geregtigheid, waarheid en skoonheid - die kognitiewe, konatiewe en affektiewe aspekte.

Dat C S Lewis se teïstiese argumente vanuit verskynsels en gewaarwordinge, verbandhoudend met hierdie drie dimensies, vertrek, is van belang by die verstaan van die oogmerk van hierdie argumente.

Hierdie drie sfere verteenwoordig die totale “geestelike” wêreld van ten minste die Westerse mensdom. Wat Lewis met sy apologetiek wil doen, is om aan te toon dat al drie hierdie paaie in die finale instansie na God toe lei - dat die totale menslike ervaring as 't ware na God toe heenwys. Hierin is C S Lewis dit eens met Gereformeerde teoloë soos J H Bavinck³², wat die oortuiging, dat die ganse menslike ervaring ons tot kenners van en worstelaars met God maak, as “Het uitgangspunt van al ons beskouingen...”³³ neem, en Emil Brunner³⁴, wat meen dat die algemene openbaring ons leer dat God bestaan, al kan dit ons dan ook nie leer wie hy is nie.

1.2.1 Die teïstiese argument vanuit moraliteit³⁵

Die verskynsel van moraliteit, wat in hierdie argument van Lewis as vertrekpunt dien, beskryf hy in die inleiding van *The problem of pain* soos volg:

*All... the human beings feel towards certain proposed actions the experiences expressed by the words 'I ought' or 'I ought not'*³⁶.

Lewis beskou hierdie morele “experience” as 'n vorm van kennis - spesifiek dan ook a prioriëse kennis:

*I believe that the primary moral principles on which all others depend are rationally perceived. We 'just see' that there is no reason why my neighbour's happiness should be sacrificed to my own, as we 'just see' that things which are equal to the same thing are equal to one another*³⁷.

Hy ontwikkel dus 'n soort objektiewe moraliteit of natuurregetiek - 'n beskouing wat voortvloei vanuit sy kritiek op etiese subjektiwisme.

Hierdie beskouing van moraliteit - dat dit objektief is en daar dus iets, naamlik die morele wet, “agter” ons sigbare fisiese optrede is - bring hy dan in verband met 'n ander vraag, naamlik of daar iets “agter” die heelal is, wat dit tot stand gebring het, in stand hou en rig, en of die heelal - andersins - eenvoudig is wat dit is, sonder dat dit 'n draende grond het - anders gestel: Is natuurwette eenvoudig 'n beskrywing van hoe dinge klaarblyklik gebeur, of is dit werklik “wette” in die sin dat daar iets agter die verskynsels is wat dit rig en stuur? Hierdie vraag benader hy dan soos volg:

We want to know whether the universe simply happens to be what it is for no reason or whether there is a power behind it that makes it what it is. Since that power, if it exists, would be not one of the observed facts, but a reality which makes them, no mere observation

of the facts [wetenskap³⁸] can find it. There is only one case in which we can know whether there is anything more in this case we have, so to speak, inside information³⁹, namely our own case. And in that one case we find there is.

Hy verduidelik met ander woorde dat ons - in die enigste geval waar 'n antwoord verwag kan word - 'n positiewe antwoord kry op die vraag of daar iets "agter" die werklikheid is en dat ons - in die ander gevalle, waar ons nie 'n antwoord kry nie - kan insien hoekom nie: omdat dit die soort vraag is wat nie deur 'n eksterne waarnemer beantwoord kan word nie. In die lig hiervan is dit die mees redelike standpunt om te sê dat daar wel iets, ook "agter" die res van die heelal, is.

Lewis vra voorts die vraag: Wat kan ons, vanuit hierdie gegewens, oor die iets "agter" die heelal sê? Hy noem twee dinge: Die iets "agter" die heelal is goed, in die sin dat dit belang daarby het dat ons moet doen wat reg is. Hieruit kan ons ook aflei dat dit iets soos verstand ("mind") moet wees, aangesien dit 'n soort wil het, in die sin dat dit sekere optredes bo ander "verkies"⁴⁰.

Wat nou, apologeties gesproke, van belang is, is dat hierdie insig, vanuit die natuurlike verstaan van die werklikheid, korreleer met bepaalde aspekte van 'n Bybelse Godsleer - oftewel: sekere geloofsuitsprake, wat op 'n beweerde openbaring gebaseer is. Dit is hierdie korrelasie tussen stellings, wat hulle oorsprong het in 'n ontvouing van die natuurlike verstaan van die werklikheid, en stellings, wat hulle oorsprong in 'n beweerde openbaring het, wat uiteindelik aan laasgenoemde stellings - asook die totale beweerde openbaring, waarvan hulle deel uitmaak - 'n hoë epistemologiese status verleen, sodat 'n mens met reg kan sê dat hierdie argument aan die vierde - filosofiese - vereiste vir 'n legitieme Gereformeerde apologetiek voldoen.

Die oortuiging dat daar iets "agter" die heelal is, wat as goed en iets soos verstand (inderdaad:persoonlik) beskryf kan word, is 'n teologiese insig wat aan die Skrif ontleen is. Dit is hierdie oortuiging wat in die argument vanuit moraliteit in oorweging geneem word. 'n Mens kan dus met reg sê dat die objektiewe openbaring 'n strukturelement van die argument is, dat die argument nie as grond vir teologiese uitsprake figureer nie en dat die Woord van God bepalend is vir dit waarmee Lewis hom in hierdie argument besig hou, sodat die argument inderdaad ook aan die genoemde teologiese vereistes voldoen.

1.2.2 Die teïstiese argument vanuit rasionaliteit⁴¹

C S Lewis se argument vanuit rasionaliteit vloei voort vanuit sy weerlegging van naturalisme, soos hy dit veral in hoofstuk 3 van *Miracles*⁴² uitwerk. Hy baseer hierdie weerlegging op die volgende stelling: "...no thought is valid if it can be fully explained as the result of irrational causes"⁴³. Dit wil sê daar is geen rede om enige beskouing of opinie, wat veroorsaak is deur blinde, irrasionele kragte, soos siekte, breindisfunksie, of iets dergliks - eerder as rasonele oorsake, soos redes, argumentasie, waarneming ensomeer - enigins geloofwaardig te ag nie: As ek glo iets bestaan omdat daar 'n chemiese wanbalans in my brein is, is daardie geloof onbetroubaar, maar as ek dit glo omdat ek die betrokke objek waargeneem het, is dit betroubaar.

Volgens die naturalis, is alle denke - rasionaliteit self - die resultaat van irrasionele kragte: natuurprosesse, wat hulle volgens blinde wetmatighede deterministies voltrek. Dit beteken egter dat naturalisme self die resultaat van irrasionele oorsake is met die logiese implikasie dat dit nie 'n betroubare beskouing is nie. Een van die logiese implikasies van naturalisme is dus dat daar geen rede is om in naturalisme te glo nie - en dit is wat C S Lewis⁴⁴ noem "The self-contradiction of the naturalist".

Een of ander vorm van super-naturalisme is dus onvermydelik, ten minste in die sin dat rasionaliteit - die rede - nie deel van die "...interlocking system of irrational events which we call Nature..."⁴⁵ is nie. Rede kan nie - sonder om op te hou bestaan - op nie-rede berus nie. Dit kan wel op 'n ander rede berus; daardie rede weer op 'n ander ensomeer - solank rede net op geen punt van nie-rede afhanklik is nie.

Hierdie "ketting van afhanklikheid" kan egter nie onbeperk wees nie, aangesien dit op 'n oneindige regressie neerkom. Op een of ander stadium moet 'n mens dus sê dat daar 'n self-bestaande ("self-existent") Rede is. Die rede wat in mense se verstand werk, kan nie hierdie self-bestaande Rede wees nie, aangesien 'n mens se rede op 'n bepaalde tydstip begin bestaan het en ook gedurig - ten tye van slaap en so meer - onderbreek word, terwyl 'n self-bestaande Rede noodwendig van ewigheid af, en deurgaans ("incessantly"), moet bestaan. Die konklusie is duidelik: "Human minds, then, are not the only supernatural entities that exist... each has its tap-root in an eternal, self-existent, rational...reality"⁴⁶. Lewis redeneer dan verder dat hierdie ewige, selfbestaande, rasonele realiteit - of God - waarskynlik vir die bestaan van die natuur verantwoordelik is. Die belangrikste rede wat hy hiervoor gee, is dat die teenoorgestelde nie die geval kan wees nie omdat dit weer eens daarop sou neerkom dat nie-rede

die oorsaak van rede word.

Die argument bring ons dus weer eens tot 'n insig, wat korreleer met bepaalde aspekte van 'n Bybelse Godsleer, sodat nog 'n korrelasie tussen die natuurlike sfeer en die openbaringsfeer daardeur blootgelê word.

'n Mens sou kon protesteer dat ons nie in die teologie geneig is om van God te praat as 'n ewige, self-bestaande, rasonele realiteit of - om na die vorige argument te verwys - iets, wat goed en "verstandagtig" is, "agter" die heeal nie. Dit is natuurlik ook so. Feit is egter dat 'n mens wel sekere aspekte van 'n verantwoorde Godsleer vir bepaalde doeleindes in hierdie soort taal kan giet. Dit beteken nie dat 'n mens dogmas vanuit die apologetiek of die filosofie formuleer nie - dit sou natuurlike teologie wees. Dit beteken wel dat 'n mens teologiese, Skrifgefundeerde insigte - vir die doeleindes van apologetiese oorweging - op so 'n wyse uitdruk dat die korrelasie, wat deur die apologete blootgelê word, makliker duidelik word. Hierdie argument vertoon dus dieselfde struktuur as die argument vanuit moraliteit en voldoen dus ook aan al die voorwaardes vir 'n legitieme Gereformeerde apologetiek.

1.2.3 Die teïstiese argument vanuit "joy"⁴⁷

Dit is belangrik om in te sien dat die woord "joy" by C S Lewis 'n soort tegniese betekenis het. Dit beteken nie bloot vreugde nie. Die wese van "joy" is dat dit wegwys van sigself. Dit is 'n verlange na iets wat nie binne die mens se ervaring verskyn nie. "Joy" is 'n vlietende gewaarwording van iets wat meer begeerlik as enige dimensie van ons ervaring is, waaraan 'n mens vir 'n oomblik as 't ware herinner word - gewoonlik as gevolg van die een of ander intense estetiese ervaring of iets dergliks. Die verlange wat daarmee gepaard gaan, is - selfs onvervuld - meer waardevol as die vervulling van enige ander begeerte, aldus Lewis. Ander beskrywings, wat Lewis van "joy" gee, is "romantic longing", "Sehnsucht"⁴⁸, "desires that no finite object even pretends to satisfy"⁴⁹, "sweet desire"⁵⁰, "that central music in every pure experience which...always just avade[s] memory"⁵¹ en "glimpses of heaven"⁵².

'n Begeerte is altyd 'n begeerte na iets. Die objek van hierdie begeerte is iets wat die natuurlike werklikheid te bowe gaan. "Joy" is 'n "glimpse of the Transcendent"⁵³ en - soos reeds genoem - 'n "...[desire] that no finite object even pretends to satisfy"⁵⁴, sodat 'n mens kan sê dat die objek daarvan "a transtemporal, transfinite good" is: "...something that has never actually appeared in our experience"⁵⁵.

Die vraag is egter of hierdie "objek" bestaan. Lewis beredeneer dit so:

*Creatures are not born with desires unless satisfaction for those desires exist. A baby feels hunger: well, there is such a thing as food. A duckling wants to swim: well, there is such a thing as water. Men feel sexual desire: well, there is such a thing as sex. If I find in myself a desire which no experience in this world can satisfy, the most probable explanation is that I was made for another world*⁵⁶.

'n Ander manier waarop hy die argument aanpak is om aan te voer dat die verlange, wat "joy" is, "imaginative perception of goodness and beauty" behels, wat volgens hom, "beyond [our] own resources" is⁵⁷. Dit moet dus die produk of effek van iets, "beyond" wie se "resources" dit nie is nie, wees.

Beide vorme van die argument is basies induktief en sou ook alleen die epistemologiese status van enige induktiewe argument gehad het, as dit nie was vir die korrelasie wat die konklusie van hierdie argument met die beweerde openbaring, wat in die Bybel vervat is, vertoon nie: Die Bybel leer inderdaad dat die mens vir God gemaak is, maar van Hom vervreem geraak het, sodat hy nou geen rus kan vind voordat hy uiteindelik weer volkome met Hom verenig is nie. Anders gestel: Volgens die Bybel is daar inderdaad 'n "Transcendent"⁵⁸, "transtemporal, transfinite good"⁵⁹, waarna die mens 'n verlange het (vgl bv Ps 42,63; Rom 8:19vv; Op 22:20).

Daar is dus weer eens 'n korrelasie tussen die natuurlike - en openbaringsfere, sodat met reg gesê kan word dat ook hierdie argument illustreer hoedat C S Lewis se apologetiek volgens my voorgestelde model funksioneer en dus voldoen aan die voorwaardes vir 'n legitieme Gereformeerde apologetiek.

1.2.4 Die (Christologiese) *aut Deus aut malus homo*-argument⁶⁰

Geloof in die bestaan van God konfronteer 'n mens onmiddellik met die aansprake van Jesus Christus aangaande sy relasie tot God. Die apologetiek het ook hier 'n rol te speel, deurdat dit duidelik gemaak moet word dat dit onredelik is om nie te glo dat Jesus Christus die Seun van God is nie. Een van die maniere waarop C S Lewis te werk gaan om juis dit te doen, is deur sy argument vanuit die aansprake van Jesus Christus. Deur die aandag op hierdie aansprake te vestig, stel Lewis die leser voor 'n dilemma aangaande die identiteit van Jesus Christus, wat uitgedruk word in die woorde *aut Deus aut malus homo* (òf God, òf 'n slegte mens)⁶¹.

Hy verduidelik die dilemma soos volg: "I am trying here to prevent anyone saying the really foolish thing that people often say about Him: 'I'm ready to accept Jesus as a great moral teacher, but I don't accept His

claim to be God'. That is the one thing we must not say. A man who was merely a man and said the sort of things Jesus said would not be a great moral teacher... You must make your choice. Either this man was, and is, the Son of God: or else a madman or something worse. You can shut Him up for a fool, you can spit at Him and kill Him as a demon; or you can fall at His feet and call Him Lord and God. But let us not come with any patronising nonsense about His being a great moral teacher. He has not left that open to us. He did not intend to"⁶².

In *What are we to make of Jesus Christ?*⁶³, formuleer Lewis die argument ietwat anders: Jesus, as historiese fenomeen, konfronteer ons met 'n "problem", met "two things": Aan die een kant is daar "...the almost generally admitted depth and sanity of His moral teaching..."; aan die ander kant "...the quite appalling nature of this Man's theological remarks". Die enigste bevredigende verklaring vir hierdie oënskynlike teenstelling - dit is tog 'n teenstelling: geen groot "moral teacher" soos Buddha, Socrates, Mohammed of Confucius, sou dit eers geduld het dat ander mense hom God noem nie - is die christelike verklaring, naamlik dat God werklik mens geword het in Jesus Christus⁶⁴.

In 'n sekere sin is dit nie so eenvoudig om - ten opsigte van hierdie argument - 'n korrelasie tussen die natuurlike - en openbaringsfeer bloot te lê nie. Dit is natuurlik te verwagte, aangesien ons hier met Jesus Christus, die Een in wie die twee sfere geheel en al oorvleuel, te make het.

Tog is dit so dat 'n mens op teologies verantwoorde wyse 'n onderskeid kan tref tussen 'n blik op Christus "volgens die vlees" en 'n blik "volgens die Gees" (vgl Rom 1:3-4). Wanneer 'n mens "volgens die vlees" - oftewel uit 'n posisie van ongeloof - oor Jesus nadink, ontmoet 'n mens Hom as 'n verskynsel in die natuurlike werklikheid - maar dan ook, soos Lewis deur middel van sy argument aantoon, as 'n anomalie, 'n paradoks, 'n dilemma. Wanneer 'n mens in geloof, "volgens die Gees", na Jesus kyk - dit wil sê ooreenkomstig daardie interpretasie van Hom wat op beweerde openbaring berus - kom 'n mens tot 'n Christologie wat daarin slaag om die anomalie wat in die natuurlike verstaan van Jesus na vore kom, op te los. Hierdie argument is dus 'n voorbeeld van die blootlegging van 'n korrelasie, waarin 'n geloofsuitspraak, wat sy oorsprong in beweerde openbaring het, as oplossing dien vir 'n anomalie, wat te voorskyn tree vanuit 'n ontvouting van die natuurlike verstaan van die werklikheid.

C S Lewis se *aut Deus aut malus homo*-argument is dus nog 'n voorbeeld van 'n argument wat volgens my voorgestelde model vir die apologetiek funksioneer en dus vrugbaar binne 'n Gereformeerde raamwerk ontgin sou kon word.

2 SLOT

Ek het hier probeer om 'n afgeskepte outeur en 'n afgeskepte teologiese dissipline geïntegreerd onder oë te neem, in die hoop dat ek daarmee enkele interessante perspektiewe sou open. Enersyds wou ek 'n lansie breek vir die apologetiek as legitieme onderneming, deur aan te toon dat C S Lewis op 'n legitieme wyse apologetiek beoefen. Andersyds wou ek 'n lansie breek vir C S Lewis as outeur, wat met meer erns deur Gereformeerde teoloë bestudeer behoort te word, deur te wys hoedat hy 'n bydrae lewer tot 'n probleemgebied soos die apologetiek.

Ek hoop dan ook dat ek daarin geslaag het om ten minste die suspisie by 'n paar lesers te werk dat C S Lewis as model gebruik kan word deur diegene wat in ons tyd apologetiek wil beoefen. Sy werk beklemtoon die belangrikheid daarvan dat kontemporêre teoloë hulle op hierdie gebied sal begeef en gee ook vir daardie teoloë belangrike riglyne ten opsigte van hoe hulle die onderneming kan aanpak.

Dit is gepas om hierdie artikel af te sluit met C S Lewis se gedig *The apologist's evening prayer*⁶⁵, waarin hy homself - en alle voornemende apologete - attent maak op die gevare en slaggate wat hierdie onderneming vir die beoefenaars daarvan inhou:

The Apologist's Evening Prayer

*From all my lame defeats and oh! much more
From all the victories that I seemed to score;
From cleverness shot forth on Thy behalf
At which, while angels weep, the audience laugh;
From all my proofs of Thy divinity,
Thou, who wouldst give no sign, deliver me.
Thoughts are but coins. Let me not trust, instead
Of Thee, their thin-worn image of Thy head.
From all my thoughts, even from my thoughts of Thee,
Oh thou fair Silence, fall, and set me free.
Lord of the narrow gate and the needle's eye,
Take from me all my trumpery lest I die.*

NOTAS:

- 1 Hierdie artikel is gebaseer op navorsing wat gedoen is ter voorbereiding van 'n BD-skripsie, *Die apologetiek van C S Lewis: 'n Gereformeerde - teologiese*

besinning. Hierdie is die tweede deel van 'n studie, waarvan die eerste deel in die vorige uitgawe van hierdie tydskrif verskyn het.

- 2 Vergelyk nota 1.
- 3 Vergelyk G v W Brand. *Die apologetiek van C S Lewis: 'n Gereformeerde - teologiese besinning*, Universiteit van Pretoria (Ongepubliseerde BD-skripsie), 1994, 38-44.
- 4 C S Lewis, *Mere Christianity*, London 1955.
- 5 Lewis, *a w*, 1955, 128.
- 6 Lewis, *a w*, 1955, 122.
- 7 C S Lewis, "Religion: reality or substitute?" in: *Christian reflections*, Glasgow 1981a.
- 8 Lewis, *a w*, 1981a, 61.
- 9 J Beversluis. *C S Lewis and the search for rational religion*, Michigan 1985, 166.
- 10 Lewis, *a w*, 1955, 121.
- 11 Lewis, *a w*, 1955, 140.
- 12 C S Lewis, *The problem of pain*, Glasgow 1977a, 19,17.
- 13 Lewis, *a w*, 1977a, 20.
- 14 Lewis, *a w*, 1977a, 20.
- 15 Lewis, *a w*, 1955, 139 (klem my eie).
- 16 C S Lewis, *Undeceptions*, London 1971b, 57.
- 17 P Kreeft, *C S Lewis: a critical essay*, Virginia 1988, 27.
- 18 Lewis, *a w*, 1955, 6.
- 19 Vergelyk J Peters, *C S Lewis: The man and his achievement*, Sydney 1985, 52.
- 20 Lewis, *a w*, 1977a, 20.
- 21 C S Lewis, "What are we to make of Jesus Christ?" in: *Undeceptions: Essays on theology and ethics*, London 1971c, 126.

- 22 Lewis, *a w*, 1955, 37-38.
- 23 Byvoorbeeld Lewis, *a w*, 1955, 37-38.
- 24 Lewis, *a w*, 1971b, 61.
- 25 Lewis, *a w*, 1971b, 59.
- 26 C S Lewis, *Christian reflections*, Glasgow 1981b, 178.
- 27 Lewis, *a w*, 1971b, 23.
- 28 Lewis, *a w*, 1971b, 33.
- 29 C S Lewis, *The Screwtape letters: Letters from a senior to a junior devil*, Glasgow 1977b, 12.
- 30 Kyk nota 1.
- 31 Vergelyk Brand, *a w*, 45-112.
- 32 J H Bavinck, *Religieus besef en Christeljk geloof*, Kampen 1949, 187-191.
- 33 Bavinck, *a w*, 187.
- 34 D E Brunner, *Our Faith: A simple, straightforward account of the great mysteries and solid facts of the Christian Faith*, New York 1936, 6.
- 35 Brand, *a w*, 50-69.
- 36 Lewis, *a w*, 1977a, 17.
- 37 C S Lewis, "Miracles: a preliminary study" in: *The best of C S Lewis: Five best books in one volume*, Washington 1969a, 233.
- 38 Lewis, *a w*, 1955, 30,31.
- 39 Lewis, *a w*, 1955, 31.
- 40 Lewis, *a w*, 1955, 36.
- 41 Brand, *a w*, 70-85.
- 42 Lewis, *a w*, 1969a, 215-222.
- 43 Lewis, *a w*, 1969a, 218.

- 44 Lewis, *a w*, 1969a, 215.
- 45 Lewis, *aw*, 1969a, 223.
- 46 Lewis, *a w*, 1969a, 226.
- 47 Vergelyk Brand, *a w*, 86-104.
- 48 C S Lewis, *Narrative poems*, London 1969b, 4.
- 49 Lewis, aangehaal in R L Purtill, *C S Lewis's case for the Christian Faith*, San Francisco 1981, 15.
- 50 C S Lewis, *The pilgrim's regress: An allegorical apology for Christianity, reason and romanticism*, Michigan 1958, 24.
- 51 Lewis, *a w*, 1977b, 159.
- 52 C S Lewis, *The great divorce: a dream*, Glasgow 1977d, 73.
- 53 Lewis, *a w*, 1958, 128.
- 54 Kyk nota 62.
- 55 C S Lewis, "The weight of glory" in: *Screwtape proposes a toast*, Glasgow 1977e, 97.
- 56 Lewis, *a w*, 1955, 188.
- 57 Lewis, aangehaal in Purtill, *a w*, 14,15.
- 58 Lewis, *a w* 1958, 128.
- 59 Lewis, *a w*, 1977e, 97.
- 60 Vergelyk Lewis, *a w*, 1971a, 74.
- 61 C S Lewis, "Christian apologetics" in: *Undeceptions: Essays on theology and ethics*, London 1971a, 64vv.
- 62 Lewis, *aw*, 1955, 52.
- 63 Lewis, *a w*, 1971c, 123.
- 64 C S Lewis, *Surprised by joy: The shape of my early life*, Glasgow 1977c, 61.
- 65 C S Lewis, *Poems*, London 1964, 129.